

Erzurum Yerel Gazetelerinin Hizmet Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi (VZA) Yöntemiyle Ölçülmesi

Doç. Dr. Hüseyin KÖSE
Ar. Gör. Uğur BAKAN

atatürk üniversitesi iletişim fakültesi
huseyink180@yahoo.com
bakanugur@hotmail.com

Abstract

Measuring with Data Enveloping Analysis (VZA) Method of the Service Activities of Local Newspapers in Erzurum

In addition to their known functions related to societal, cultural and participatory democracy, local press institutions also act as mass communication tools which can do serious witnessing so as to document the problems of their respective province or region. Today it is expected from local newspapers that they contribute to the health development of local and participatory democracy, provide a platform where the problems of the city and solution ways are discussed, help develop a proactive-oriented public opinion and help strengthen an alternative new-reporting understanding vis-a-vis the existing national/global media contents. However, for long years local newspapers have been struggling with several negative impacts, the most important of which are economic and technological problems, and entered into a fight for survival. In addition to legal problems, the problem of convergence which is widely felt in global and popular media - convergence of contents and services, technological and industrial convergence etc. - as well as problems related to insufficient capital and extra-press capital structure, technical infrastructure and qualified personnel problems, law circulation figures, insufficient advertisement and commercial revenues, problems faced in obtaining news and visual materials, act together to prevent local press from performing its most basic functions. The purpose of this paper is to identify by employing Data Enveloping Analysis (VZA) method the service

activities and performance indicators of local press institutions active in Erzurum and make contribution to their institutional development.

keywords: *local press, Erzurum local press, service effectiveness, performance indicators, VZA*

Résumé

Mésure des activités de service des journaux régionaux d'Erzurum par la méthode d'analyse d'enveloppement des données (VZA)

Les organisations régionales de presse, en plus de leurs fonctions connues relatif à la démocratie sociale, culturelle et participative, sont les instruments de communication de masse qui ont un statut sérieux de témoins régionaux. De nos jours, il est attendu des journaux régionaux, de contribuer au sain développement de la démocratie régionale et participative, d'assurer une plate-forme de discussions des problèmes et les recherches de solutions depuis la ville de diffusion, former une opinion publique proactive, et de fortifier une entente de journalisme alternative contenant des medias nationale/globale. Mais, les journaux régionaux, depuis longtemps, d'abord à cause des problèmes économiques et technologiques, sont devenus des établissements se battant pour survivre contre plusieurs effets négatifs. En plus des problèmes légaux, les problèmes de bases, comme le problème de convergence des medias globales et populaires- la convergence de contenus et de services, la convergence technologique et industrielle etc.-, le manque de capital, des problèmes émanent de la structure capitale hors media, problèmes d' infrastructure, manque d'employés qualifiés, baisse des tirages , manque des revenus des publicités et des annonces, les difficultés à trouver des matériaux d'informations et visuels, qui sont des problèmes liés, empêchent la presse de ne pas pouvoir réaliser ses fonctions correctement. Avec cette étude, le but est de contribuer au développement institutionnel, en déterminant par la méthode d'Analyse d'Enveloppement des Données (VZA), les indicateurs de performances et les activités de services des organisations de presse régionales actives à Erzurum.

mots-clés : *la presse régionale, la presse régionale d'Erzurum, activités de services, les indicateurs de performances, VZA (analyse d'enveloppement des données)*

Özet

Yerel basın kuruluşları, toplumsal, kültürel ve katılımcı demokrasiye ilişkin bilinen işlevlerinin yanı sıra, aynı zamanda faaliyette buldukları il ve bölgelerin sorunlarını belgelemek açısından da ciddi yerel tanıklık konumuna sahip kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde yerel gazetelerden yerel ve katılımcı demokrasinin sağlıklı gelişimine katkıda bulunması, yayımlandığı kentin sorunları ve çözüm yollarını tartışan bir platform sağlaması, proaktif yönelimli bir kamuoyu oluşturması ve ulusal/küresel medya içeriklerine karşı alternatif bir habercilik anlayışını güçlendirmesi beklenmektedir. Ancak, yerel gazeteler uzun yıllardır, başta ekonomik ve teknolojik sorunlar olmak üzere, pek çok olumsuz etkiyle mücadele ederek yaşama savaşı veren kurumlara dönüşmüş durumdadır. Yasal sorunlara ek olarak, küresel ve yaygın medyada yaşanan yöndeşme sorunu -içerik ve hizmet yöndeşmesi, teknolojik ve endüstriyel yöndeşme, vb.-, sermayenin yetersizliği ve basın dışı sermaye yapısından kaynaklanan sorunlar, teknik altyapı ve nitelikli eleman istihdamı sorunu, düşük tiraj, reklam ve ilan gelirlerinin yetersizliği, haber ve görsel malzeme temininde karşılaşılan zorluklar gibi birbiri içine geçmiş pek çok temel sorun yerel basının önemli işlevlerini yerine getirememesine yol açmaktadır. Bu çalışmayla Erzurum'da faaliyet gösteren yerel basın kuruluşlarının hizmet etkinlikleri ve performans göstergeleri Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemiyle tespit edilerek, kurumsal gelişimlerine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

anahtar kelimeler: yerel basın, Erzurum yerel basını, hizmet etkinliği, performans göstergeleri, VZA

Giriş

Yerel basın kuruluşlarının etkinlik alanı ve düzeyine ilişkin bir saptama, söz konusu kuruluşların yapısal/kurumsal bir analizi yapılmadan anlaşılabilir. Başka bir deyişle, yerel basına mal edilen içerik sorunları, kurumsal/yapısal sorunlarla doğrudan ilişkilidir. Yerel basın kuruluşlarına ilişkin ekonomi-politik bir yaklaşımı da içerecek olan böyle bir analiz salt nitel düzlemde derlenecek verilerle kendini sınırlayamayacağı gibi, nicel verilerden hareketle de yerel basın kuruluşlarının etkinlik ve hizmetlerine yönelik anlamlı bir sonuca varılamaz. Şu halde, konuyu tüm boyutlarıyla birlikte değerlendirmek ve yorumlayıcı çözümlenmelere varabilmek için her iki analiz türünün de tümleşik sonuçlarını esas almak kaçınılmaz görünmektedir.

Bu bağlamda, Erzurum'da faaliyet gösteren yerel gazetelerin performansını Veri Zarflama Analizi (VZA) ile karşılaştırmalı olarak ölçmeyi ve gazetelerin, ulusal/küresel yayıncılık alanındaki kimi olumsuz gelişmeler karşısında ne oranda etkin olduklarını göstermeyi konu edinen bu çalışma, kurumsal bir kapasite/performans araştırması niteliği taşımanın yanı sıra, Erzurum yerel basınına ilişkin bütüncül bir arkeoloji çalışması niteliği de taşımaktadır. Bu anlamda, gerek Erzurum yerel basınının yayıncılık ilkelerinin niteliği ve gerekse gazetecilik pratiklerinin olası ekonomik/kültürel/siyasal etkileri ve kurumsal etkinliklerinin başarı düzeyi ölçülmeye çalışılmaktadır. Kurumsal analizin sonuçları ise, kurumsal yapısal çerçevede gözlenen eksikliklerin saptanmasına ve söz konusu eksikliklerin giderilmesine yönelik bazı önerilerin sunulmasına hizmet etmektedir.

Değerlendirmeye tabi tutulan gazetelerin performanslarını belirlemekteki amaç, elde edilecek analiz sonuçlarını comparative (karşılaştırmalı) olarak yorumlamak ve gazetecilik faaliyetleri bağlamında etkin olan/olmayan gazeteleri belirlemek suretiyle, salt bir "durum saptaması" yapmanın da ötesine geçerek, elde edilen bulguların Erzurum yerel basınının yapısal/mesleki gelişimine ışık tutmasına çalışmaktır. Söz konusu yapısal analizin genel çerçevesi içine ise, belli başlı çözümlenme kategorileri olarak, sırasıyla Erzurum'da faaliyet gösteren yerel basın kuruluşlarının biçimsel (basım) boyutları, içerikleri, teknolojik olanakların kullanım düzeyi, çalıştırılan personelin niteliği, tiraj ve satış rakamları, dağıtım ağlarından verimli bir şekilde yararlanıp yararlanamama, gazetelerin sayfa sayıları ve çeşidi ile gazete kuruluşlarının sahip oldukları fiziksel alan, vb. dahil edilmektedir. Söz konusu analizde Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemi kullanılmaktadır.

Veri Zarflama Analizi, doğrusal programlamanın özel bir uygulama şekli olup, aynı amaç ve hedeflere sahip benzer işletmelerin göreceli olarak verimliliğini ölçmede kullanılan bir yöntemdir. VZA yaklaşımı, referans gruplarının bütün birimlerine dayanarak kurumsal etkinlik sınırı oluşturmada doğrusal programlamadan yararlanmaktadır. Kurumsal birime ait çıktı, referans grubundaki bütün çıktıların ağırlıklı ortalamaları yardımıyla hesaplanmaktadır. Kurumsal birime ait girdi ise, yine referans grubundaki bütün girdilerin ağırlıklı ortalamaları

ile belirlenmektedir. Altı çizilmesi gereken önemli bir husus da, söz konusu yöntemle ilk kez bu çalışmada Erzurum’da faaliyet gösteren basın kuruluşlarının performans göstergelerinin saptanması işlemi gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla, çalışmanın ilk olmasının doğal olarak belli birtakım avantajları olabileceği gibi, kendisinden önceki benzer çalışma ya da çalışmalara göndermeyle oluşturulmuş daha zengin ve derinlikli bir çalışma olanağının bulunmaması nedeniyle de yine aynı ölçüde bazı dezavantajlar içerebilir. Tüm bu avantaj ve dezavantaja karşın, kuşkusuz bu çalışmayı yürütenler açısından sınırlanabilecek tek teselli, aynı alanda daha sonra yapılacak bazı çalışmalar için az da olsa bir çerçeve sunulacaktır.

Yerel Denetimin Başlıca Enstrümanı Olarak Yerel Basın Kuruluşları

Genel olarak yerel basın kuruluşları, içinde faaliyette buldukları yöresel “yakın” çevrenin bellek arşivleyicileri ve zaman-mekânsal denetim enstrümanlarıdır. Yerel gerçekliğin kamusal yayıcıları olan bu tür medya kuruluşları özgün enformasyonun gerek üretimine ve dağıtımına, gerekse tüketimine hizmet ederlerken, yerel tarihsel bir belleğin simgesel düzeyde oluşumuna da katkıda bulunurlar. Bu bellek oluşturma işlevi önemlidir, çünkü “yerli olana tanıklığın” uyanık ve etkin bilincini ayakta tutar. Bu nedenle yerel medyanın, özel olarak da yerel gazeteciliğin, ulusal ve küresel medya türlerine oranla daha az anonim olan izleyicileri söz konusu denetimsel etkiyi üzerlerinde daha fazla hissederek. Yerel medya kuruluşlarının yaptıkları yayıncılığın diğer -daha büyük çaplı- medya türlerine karşılık, ikinci önemli avantajı ise, yerel yönetimler üzerinde oluşturduğu/oluşturacağı yaptırım gücünün etkisi ve gücüdür. Yerel medya ve gazeteciliğin bu gücü, küresel dünya gerçekliğinin “her yerdeliği” bağlamında düşünüldüğünde hiç de azımsanacak bir güç değildir. Dolayısıyla yerel medya/yerel gazetecilik konusunda yapılacak bir çalışma, öncelikle yerelin bu gücünün küresel enformasyon birikimi düzenine karşı oluşturduğu alternatif olanaklar açısından büyük önem taşımaktadır.

Bilindiği üzere, “küresele karşı yerel” sloganının pratikte anlam kazandığı en somut uygulama alanlarından birisi de gazetecilik alanıdır. Yerel medya ve özel olarak da yerel gazetecilik, bu yönüyle, küresel değerlerin kuşatıcı gerçekliği karşısında farklı özgünlüklerin ısrarla savunulmaya çalışıldığı bir tür direnç odağıdır da. Chomsky’nin haklı olarak “bağımsız medya adacıları” (Akt. Duran, 2000: 149) şeklinde tanımladığı yerel medya kuruluşları, pek çoklarına göre, sadece yerel özgünlüklerin bağımsızlığını savunmakla kalmamakta, aynı zamanda, küresel enformasyon akınının tekbiçimleştirici ve yersiz yurtsuzlaştırıcı etkilerine karşı da yepyeni bir çoğulculuk, kolektif dayanışma ve mücadele ortamına da zemin hazırlamaktadırlar. Denebilir ki, belki de yerel medya ve özel olarak da yerel gazeteciliğin okuyucusuna sunduğu en büyük avantajlardan birisi, yakınlık ve kolayca erişilebilirlik kavramlarıyla ilişkilidir. Sınırları ve aktörleri tam olarak belli olmayan sanal bir etkileşim uzamının tüm olumsuzlukları, yerel fiziki bir coğrafya üzerinde yakın çevrenin veya iki cismin -insanın- birbirine değdiği bölge anlamındaki proximity kavramının içinde neredeyse sıfırlanmış gibidir. Bu

“yakınlık” kavramının ifade ettiği anlamlar yerel medya ve özellikle gazetecilik açısından son derece önemlidir. Söz konusu yakınlık ilkesinin, gazetecilik mesleğine ve genel olarak yerel gazeteciye sağladığı dürüstlük, doğruluk ve nesnellik ltleri gerek demokratik, gerekse etik davranışlar açısından önemli kazanımlardır. Her şeyden önce de, sadece iletişimsel merkezi sistemin ideolojik ve siyasi olarak müdahale edemeyeceği ve dolayısıyla da editoryal ve kurumsal bir bağımsızlığı güvence altına alan bir mesafeyi simgelemesi açısından değil, aynı zamanda dar bir alanda kurulan yüz yüze ilişkilerin yoğunluğu nedeniyle insanlar arası ilişkiler açısından yalan söylemeyi, gazeteci açısından ise haber arpıtmayı imknsiz kılan niteliğinden dolayı, bu böyledir. Duran’ın da deyimiyile, yerel gazetecinin, okuyucusu tarafından denetim yoğunluğunun fazlalığı da habercilik açısından büyük bir avantajı simgelemektedir. Bu durumda yerel gazeteci, radyocu ya da televizyoncu, “okuyucu, dinleyici ve izleyicinin gerçekten tanık olduğu olayları tahrif etmeye yeltenemez. Tekzibi anında karşısında görür” (Duran, 2000: 152). Dar alanda kurulan iletişimde toplumsal denetimin yoğunluğu, sürekli olarak belli bir semtte, kasabada ya da ilde göz önünde bulunan gazetecinin mesleki dürüstlüğü ya da kişisel güvenilirliği hakkında oldukça net ipuçları verir. Bu durum, bir ölçüde, İngiliz düşünür Jeremy Bentham’ın Yunanca’da “göz önündeki yer” anlamına gelen panopticon¹ kavramıyla açıklamaya çalıştığı türden bir gözetim stratejisini andırır. Bu sonuncu durumun ilkinden farkı, gzetleyenin de gzetlenenin de karşılıklı olarak birbirlerinden haberdar olmalarıdır. Bir başka açıdan ise, yerel medya ya da gazeteler, yine aynı karşılıklı ilişkilerin yoğunluğundan dolayı, olaylara tanıklık etme ve haberin üretim sürecine katılım duygusunun st düzeyde gerçekleştiği demokratik bir alanı ifade eder. Yerel medya felsefesinin belki de en çok sahiplenilmesi gereken özelliği, onun tastamam bu işleyişinden kaynaklanmaktadır. Yerel gazetecinin, haberini yaptığı sokaktaki insanla ilişkisi, aşağı yukarı aynı çevresel koşullarda yaşayan iki insan arasındaki yatay ilişkiler tarafından belirlenmiştir. Bu yataylık, hem ulaşım kolaylığı, hem de simgesel statüler bakımından daha az hiyerarşik nitelikler barındıran bir dolaysızlık içermektedir. Haberi yapılan olayın okuyucu tarafından her zaman yalanlanma ya da doğrulanma olasılığının bulunduğu, dahası gerçekleri arpıtıran bir haberden dolayı gazete bürosuna karşı ciddi yaptırımların söz konusu olabileceği yerel gazetecilikte, sahip olunan tüm bu nitelikler, gazetecileri olaylara yaklaşırken daha dikkatli davranmaya iterken, iletilerin dar bir çevrede dolaşımı sonucunda etkili bir feed-back (geri besleme) sisteminin de kurulmasına aracı olur. Dolayısıyla, tüm bu doğrusal ve yatay ileti akışıyla kendi izler vresini oluşturan yerel gazetenin, hitap ettiği yurttaşların sorunlarına yaklaşımı da onların doğrudan katılımlarından

1 Bilindiği üzere, panopticon kavramı, ilk olarak, Jeremy Bentham tarafından 1791’de kaleme alınan Panopticon Hapishane Planı adlı bir kitapta, yarım daire biçiminde inşa edilmiş bir hapishane binasını tanımlamakta kullanılmıştı. Bu bina, kabaca, merkezi bir denetleme meknından ve vresinde ise ilerinde mahkmların bulunduğu kk hücrelerden oluşmaktaydı. Söz konusu sistem öylesine tasarlanmıştı ki, hücrelerdeki mahkmların kendilerini gzleyenleri görebilmeleri neredeyse imknsizdi. Böylelikle izlenip izlenmediklerinin asla farkına varamayan mahkmlar, bir süre sonra, kaçınılmaz olarak itaat etmeyi seçmekte ve kendi kendilerinin gardiyanı gelmekteydiler. Bu sistem, sonradan, geliştirilecek etkili toplumsal denetim stratejilerine de büyük ölçüde esin kaynağı olacaktır.

ve müdahalelerinden korunmuş değildir. Bu bağlamda, Duran'ın deyimiyle, yerel gazetecilik, teorik olarak yatay bir gazetecilik şeklinde de adlandırılabilir. Bu gazeteciliğin özü, "haberlin çıkış noktası ile varış noktası arasında kat ettiği yolun, egemenlerle yönetilenler arasındaki yol" dan daha kısa olması, başka bir deyişle, "yönetilenlerin, yani halkın kendi arasındaki bir iletişim" (2000: 155) niteliği taşımasıdır. Yönetilenlerin iletişiminde, diğer iletişim türlerinden farklı olarak dikkati çeken ilk şey, ortada haber çarpıtma ya da haber gizlemeye dayalı bir yayıncılığın -dolayısıyla kamuoyunu yanıltmaya dönük bir girişimin- olmamasıdır. Yine Duran'ın deyimiyle, özellikle kendi yakın komşularına ilişkin gelişmelerden haberdar olmak için uluslararası haber ajanslarının sunduğu enformasyona bağımlı olan bizim gibi ülkelerde, yerel medyanın bu özelliği, gelişme ve olaylardan doğru ve hızlı biçimde haberdar olmak açısından son derece önemlidir. Nasıl ki, küresel enformasyon kuruluşlarının oluşturduğu bilgi tekelinin, içinde faaliyette buldukları ülkelerin hükümetlerinin siyasal niyetlerinden ve ekonomik müdahalelerinden tümüyle uzak kalabildiğini düşünmek hayalcilikse, sundukları haberlerle uluslararası siyasal politikaların etkilerinden uzak durabilmelerini düşünmek de, aynı şekilde, büyük bir safdillik olacaktır. Yerel gazeteciliğın kendi haber örgütlenmelerini, sahip oldukları öz kaynaklarla kendilerinin oluşturmasına dayalı girişimleri, bu nedenle, doğru ve bağımsız bir haberciliğın yazılı olmayan önemli etik göreneklerinden birini oluşturmaktadır. Söz konusu bağımsızlık, Duran'ın "basında oryantalizm" (2000: 156) şeklinde nitelediği önemli bir kültürel ve siyasal bakış açısı çarpıklığının giderilmesinde de can alıcı bir öneme sahiptir. Ne var ki, bu şekilde ideal çerçeveleri çizilen bir yerel gazetecilik anlayışının pratikte büyük ölçüde mümkün olmadığını da görmek gerekmektedir. Bu açıdan, yerel gazeteciliğın, egemen/yaygın gazeteciliğe oranla sahip olduğu üstünlükleri sıralamadan önce, bazı sorunlara da değinmekte yarar vardır.

İlk olarak, yerel gazeteciliğe ilişkin teorik bir felsefi çerçeve oluşturan Dieter Golombek'in eleştirel saptamaları, söz konusu gazetecilik alanının hem içine düştüğü olası tuzakların bir betimlemesini yapması, hem de bu tuzaklardan kurtulma yolları önermesi bakımından dikkat çekicidir. Golombek, yerel gazeteciliğın önemli sorunları arasında saydığı "araştırma azlığına, fazlasıyla hanedan haberciliğine dayalı ve hayal gücünden yoksun, fazlasıyla rutinleşmiş, düşük kaliteli görüntü yığına" (Schneider ve Raue, 2000: 198) şeklindeki tanımlamaları, aslında pratikte büyük ölçüde doğru saptamalar gibi görünmektedir (Benzer bir saptamanın, araştırma alanımızın başlıca süjesi olan Erzurum yerel basınının genel görünümü için de geçerli olup olmadığı çalışmanın ilerleyen satırlarında ortaya konulacak bulgularla sınanmaya çalışılacaktır). Golombek'in sözünü ettiği ilk olumsuzluk, yeterli sermayeye, yüksek baskı teknolojisine, etkili dağıtım ağlarına ve yetişmiş eleman sayısına sahip olmayan, dahası tüm bu yetersizlikler içinde ulusal ve uluslar arası düzeyde faaliyette bulunan gazetecilik devleriyle rekabet etmek zorunda olan yerel gazetelerin kaçınılmaz sorunlarından birisidir. Sonuçta asli görevi, hitap ettiği okuyucu kitlesine "haber vermek" olan yerel gazeteler, bu sorunlarla ciddi olarak baş başa kaldıklarında, maalesef, yeterince araştırma işine girişmeden neredeyse sıfır maliyete sahip olduğu için

masa başı uydurma haberler üretebilmektedirler. Üstelik ülkemizin durumunda olduğu gibi, şayet ulusal medya kuruluşları, yayınladıkları taşra bölgelerine özgü ekler de yayımlıyorsa, o zaman yerel gazetecilerin başlıca haber üretme tarzları, doğrudan doğruya “haber kazımaya” dayanabilmektedir. Durumları pek iyi olmayan bu tür yerel gazetelerin akıbetinin, genellikle, ulusal gazetelerin bir şubesi görünümünü almalarıyla sonuçlanması, bu durumun varacağı en kötü nokta olarak gözlenmektedir.

Golombek’in eleştirdiği ikinci noktaya -“hanedan haberciliği” mevzusuna gelince; bu durumun temel nedeni de yine birçok yerel gazetede muhabir olarak çalışanların profesyonel meslek eğitimi almamış kişilerden kurulu olduğu gerçeğiyle ya da bizdeki deyimimizle “alaylı” kişilerden kurulu olmasıyla izah edilebilir. Yerel gazetelerin mali yapısı ve yazı işleri kadrosunun genellikle gazete sahibinin yakın çevresinden kurulu olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni, yine büyük ölçüde, söz konusu gazete kuruluşunun mali olanaklarının, dışarıdan fazla eğitilmiş eleman istihdam etmeye yeterli olmamasıdır denilebilir. Çünkü çoğu genellikle üç-beş kişilik çekirdek bir kadroyla ve küçük bir büroda iş yapmaya çalışan mütevazı kuruluşlar olup, büyük ölçüde aile içi dayanışmayı andıran yakın bir yardımlaşma sayesinde ayakta kalabilmekte ve böylece iş yapmaya çalışmaktadırlar. Yine bu tür gazetelerin patronları, gazetecilik mesleğini çoğunlukla kâr elde etmek amacıyla değil, daha ziyade ölçsüz bir özveriyle, içten gelen bir tutku olarak ya da az da olsa etraflarında kendilerine karşı bir saygı uyandırmak için yapmaktadırlar. Çoğu için gazetecilik yapmanın anlamı, neredeyse bir yaşam biçimiyle eşdeğerdir; ya çekirdekten yetme gazetecilerdir, ya da haberin büyümesine kapılmış, kalabalıklarla iletişim kurmayı seven sosyal kişilerdir. Ne var ki, bu sıcak dayanışmanın ve mütevazı meslek erbabı olmanın iyi tarafları olduğu gibi, önüne geçilmez hırslarla motive edilmiş yönelimlerin etkisiyle oluşan bazı olumsuz sonuçları da vardır. Bu küçük örgütlenme yapısı içinde bile, ortaya çok ciddi sorunlar çıkabilmektedir. Bu sorunlardan biri, sözgelimi Golombek’le aynı şekilde -ama onunkinden biraz farklı bir adlandırmayla- Oya Tokgöz tarafından da doğrulanmaktadır. Golombek’in “fazlasıyla hanedan haberciliği” dediği şeyi, Tokgöz, biraz daha somuta indirgeyip, deyim yerindeyse, Türkiye ölçeğinde biraz “yerelleştirerek” bir tür yatay tekelleşme olarak adlandırmakta ve şu saptamada bulunmaktadır: “Yerel basın, radyo ve televizyonlar arasında [da] tıpkı İstanbul kaynaklı medyada olduğu gibi, tekelleşme olgusunun bulunduğu bir gerçektir. Ailelerin, kardeşlerin, amca çocuklarının yerel gazete sahibi olmalarının sürmesi, yerel basında yatay tekelleşmenin varlığı konusunda ipucu verir niteliktedir” (Tokgöz, 2001: 32). Bu tür yatay tekelleşmelerin yoğun biçimde yaşandığı hallerde, kuşkusuz ortada gazetecilik mesleğinin profesyonel kodlarına dair de ciddi ihlallerin yaşanabileceği bir gerçektir. Yerel gazete sahibinin iktidar hırsına yenik düştüğü durumlarda ise, sorun, basit bir yatay tekelleşme olgusunun da ötesine geçen yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Duran’ın da belirttiği gibi, genellikle, yerel gazetecinin, salt gazetecilik mesleğini icra etmekle yetinmeyerek etkileme gücüne sahip olduğu bölgenin siyasal temsilciliğine ya da sözcülüğüne soyunduğu bir durumdur bu. Kafasında bu tür bir amaçla şekillenmiş bir gazetecilik icra eden gazetecinin

sonrasında atacağı adımlar ise bellidir: Kendi bölgesindeki mülki amirlerle yakın dirsek temasına girmek suretiyle siyasal ve ekonomik açıdan nüfuz sağlamaya çalışmak (Duran, 2000: 152). Artık bu andan itibaren bağımsızlık, nesnellik ya da toplumsal sorumluluk gibi değerler de hükümsüz kalmış demektir. Yerel bir gazetecinin bu türden siyasal ya da ekonomik güç arayışı içine girmemesini güvence altına almanın tek yolu, özdenetimin yanı sıra, dürüst bir gazetecilik anlayışıyla olabildiğince çok okuyucu kitlesini çekebilecek tarzda nitelikli bir gazetecilik yapmaya yönelmesi olurdu. Çünkü sanıldığıının aksine, gazetelerin birçoğu -yerel ya da ulusal- ekonomik açıdan hayatta kalmasını sağlayacak ölçüde bir reklam ve ilan gelirinden yoksun kaldığı için değil, ciddi biçimde okuyucu kaybettiği için yayın hayatına son vermek zorunda kalmaktadır. Paradoksmuş gibi görünen bu durum, reklam verenlerin öncelikli olarak, en fazla okuyucu kitlesine sahip gazeteleri yeğlemeleri düşünülürse, aslında son derece doğrudur; dolayısıyla okuyucu miktarı, daima reklam gelirlerini önceleyen bir parametredir, tersi bir durum zaten bu mantık gereği kaçınılmaz olarak yanlış olurdu. Bu nedenle hemen şunu da belirtmek gerekir ki, günümüzde reklam ve ilana bel bağlamaksızın ya da belli ölçüde ekonomik kâr elde etmeyi düşünmeksizin herhangi bir gazete yayımcılığının mümkün olamayacağı da çok açıktır. Ne var ki, burada oldukça hassas bir dengenin varlığı göze çarpmaktadır. Özellikle yerel gazetelerin durumunda, gazete sahibinin, gazete çıkarmak ve gazetecilik yapmak dışında başka bir amaca -siyasal, ekonomik- yönelmesinin ardındaki nedenlerin başında, çoğunlukla söz konusu reklam ve ilan gelirlerinin son derece düşük olması gelmektedir. Bu tür finansal kaygıları olan gazetelerin kısa sürede, ya ulusal bir başka gazete kuruluşu tarafından satın alındığı ve sonrasında yazı işlerinin bağımsızlığını koruyamadığı ya da gazete sahibinin gazetecilik alanı dışındaki başka bir iş alanında karar kıldığı gözlenmektedir. Oysaki yerel bir gazetenin rutin biçimde kendi okuyucu kitlesini bilgilendirme işlevini yerine getirebilmesine yetecek kadar bir ekonomik gelire sahip olması, tam olarak bağımsızlığını olmasa bile rutin habercilik faaliyetlerini sürdürmesine yardımcı olabilir.

Demokratik/Antropolojik İşlevleri Bağlamında Yerel Basın Kuruluşları

Yerel basın işlevlerine ilişkin genel bir çerçeve sunmak, öncelikle konuyu demokratikleşme bağlamında, çokseslilik, yerel yönetimlerin etkin bir şekilde denetiminin sağlanması ve yerel halkın beklentilerinin o yörenin basını aracılığıyla dile getirilmesi ve yöresel belleğin oluşturulması açısından düşünmeyi ve irdelemeyi gerekli kılmaktadır. Özellikle yerel olayların, tepkilerin ve duyarlılıkların derlenmesi ve dile getirilmesi, iller, ilçeler ve beldelerin sorunlarının görünürlük kazanması açısından büyük önem taşımaktadır. Ulusal basın sistemlerinin denetim menziline dışında kalan kimi konu ve sorunların yerel düzlemde haberleştirilmesi, demos'un (halk) dar alandaki var oluşunun da somut bir tezahürüdür. Ulusal medyatik sistemden görece bağımsız ve özgür bir basının demokratik temsilin olanakları alanını daha da genişleten boyutunun hem okuyucular, hem de yerel yöneticiler açısından önemli bir şans olduğu unutulmamalıdır. Böyle bir basın, okuyucular açısından, Güreli'nin de belirttiği

gibi, “yönetimin perde arkasını; aksaklıkları, başarısızlıkları, yolsuzlukları, ulaşamadıkları bilgileri basından öğrenmeleri” anlamına gelir ki, bu da onlara “kendi seslerini, görüşlerini, beklentilerini [böyle bir] basın aracılığıyla etkinleşmiş olarak yönetimlere iletme şansı” verir (2007: 173). Yöneten-yönetilen ilişkilerinin demokratik düzlemde taşıdığı anlam, dolaysızlığın etkili gücünde göze çarpar. Söz konusu dolaysızlık, mahalle ve köylerden başlayıp sonrasında ilçe ve illere yayılarak genişleyen bilgi akışının, ulusal basın yayın organlarında bırakılmış ciddi boşlukları ve kesintileri giderme vaadini içinde taşır. Dolayısıyla böyle bir enformasyon akışı sağlıklı bir demokratik temsilin kuramsal altyapısını oluşturur. Yerel gazetelerin bu demokratik işlevlerini gereği gibi yerine getirebilmeleri için elbette pratikte karşılaştıkları birtakım zorlukları da aşılabilmeleri gerekir. Demokratikleşmeye ek olarak, yerel basın kuruluşlarının önemli işlevlerinden birisi de yerel kamuoyunun güçlenmesine ve sivil toplumsallaşma olgusuna yaptıkları önemli katkıda göze çarpmaktadır. Deyim yerindeyse, yerel basının güçlü ve etkili olduğu bölgelerde, yerel dinamikler de güçlü ve etkindir. Bu tür yerlerde yaşayan “kişilerin haklarını daha etkin savunabildiklerini söylemek mümkündür. Bu kişilerin demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri konusunda yerel basının güçlü olmadığı yerlerdeki kitlelerden bir adım daha ileride oldukları görülür” (Nalcioğlu, 2007: 202). Bir bölgedeki insan hakları, demokrasi ve haklar konusundaki duyarlılığın artması doğal olarak tüm ülkeye genellenebilir bir gelişmenin fotoğrafını sunmaktadır. Yerel düzlemdeki demokratikleşme, ulusal bağlamın genişleyen uzamına benzer konularda yapılacak daha başka konulardaki katkıların başlangıcıdır ve topyekün demokrasinin temelini oluşturur. Aynı şekilde, yerel basının genellikle “mahalli yönetimlerle halk arasında bir köprü oluşturduğu” (Nalcioğlu, 2007: 202) gerçeğinden de hareketle denilebilir ki, tabandan yukarıya doğru gelişen bu tür bir demokrasi kültürünün yeşermesine aracı olan yerel basın kuruluşları siyasal karar verme mekanizmalarının aşağıdan yukarıya doğru olan denetimi görevini de üstlenmektedir.

Yerel basının bir başka önemli yönü de bilgi ve enformasyon tekellerinin dışında okuyucular için alternatif bilgi kanallarını oluşturmasıdır. Bilindiği üzere, günümüzde yaygın elektronik medya türleri, özellikle de televizyon, izleyiciler için neredeyse temel bilgi kaynağı olarak ciddi bir tekel durumu oluşturmaktadır. Bu ise, söz konusu demokratik kültürün gelişimi önündeki ciddi bir engeldir. Bilgi kaynaklarındaki çeşitliliğin azalması, farklı toplumsal çıkarların eşbiçime sokulması anlamına gelmektedir. Oysa güçlü, etkin ve bağımsız yerel basın kuruluşlarının yaydığı bilgi, enformasyon ve simgelerin içerdikleri özgünlük oranında bu tür bir tikanıklığı aşması kuvvetle muhtemeldir. Kaynak çeşitliliği, öncelikle düşünce ve bakış açısı çeşitliliği ve zenginliğidir ve yerel basın kuruluşlarının en fazla dikkate alması gereken de böyle bir kültürel/siyasal renk dokusuna sahip çıkan bir yayıncılığı benimsemeleridir. Bu bağlamda, alternatif bilgi çeşitliliğini merkezi duyarlık konusu yapmamış hiçbir yerel basın kuruluşunun özgünlük ve yenilik savı da olamaz. Yerel basına atfedilebilecek bir başka toplumsal işlev, yerli ve mahalli halk için moral kaynağı olmasıdır (Girgin, 2001: 162). Yerel basın kuruluşlarının yayıncılık faaliyetleri, içinde yer aldıkları toplumsal birimin üyeleri arasında

dayanışma, işbirliği, yardımlaşma, vb. değerleri oluşturmak ve pekiştirmek gibi roller de üstlenirler ki, söz konusu bu değerlerle barışık yaşayan bir yöre halkının daha makro bağlamlar için sunacağı örneklik durumu asla yadsınamaz. Yerel basın atlanmaması gereken yöresel işlevlerinden birisi de hiç kuşkusuz eğitim ile ilgili olanıdır. Yaygın medyanın kendi eğitici işlevini yerel basın için temel bir zorunluluk haline getiren şey, eğitim-kimlik ilişkisini sıkı sıkıya belli bir yörenin özellikleriyle tanımlamasında göze çarpmaktadır. Başka bir deyişle, eğitim işlevinin yerel basında edildiği görünümde belirginlik kazanan şey, eğitimle birlikte toplumsal kimliğin ön plana çıkışıdır (Gezgin, 2007: 178). Söz konusu eğitimden kastedilen, yerel düzlemde elbette folklor, müzik, giyim-kuşam, oyunlar, fıkralar, evlilik-düğün ayinleri, ibadet biçimleri, yöresel anlamda özgün bir mutfak, kimi adet ve görenekler, vb. içeren antropolojik farklılıklar ve ritüellerdir. Merkezi otorite ve denetim kanallarından uzaklaşıldıkça yaygın kültürel/siyasal ortama yabancı ve ondan büyük ölçüde farklılaşan birtakım duyuş, davranış ve edim biçimlerinin belgelenmesinde yerel basına düşen bu tür bir eğitsel işlevin temsil gücü ve değeri tartışılmazdır. Söz konusu eğitici işlevin ikili bir boyutundan da söz etmek mümkündür: Eğitim, bir yandan, mevcut kültürel zenginliğin muhafazası ve kuşaklar arası aktarımında, öte yandan da bu çeşitlilik ve zenginliğin ulusal ve küresel ölçekte dışa açılmasına ve geniş çaplı bir tanıtımına aracı olur. Yerel düzlemde oluşmuş kültürel farkların özgün bir kimlik biçimi oluşturmasının ifade ettiği bir diğer şey, karşılığını, yine medyanın eğitici işlevinde, ama bu kez siyasal anlamda eğitim işlevinde bulur. Yerel basın, bir anlamda sesi olmayanlara ses verirken, aynı zamanda onlara siyasal hayata katılımlarını sağlayacak ölçüde siyasal bir yurttaşlık bilinci de kazandırır. Bu bilinç son derece önemlidir, çünkü siyasal yurttaşlık olmasan, bir ülkenin, ilin, ilçenin, yörenin ya da beldenin insanı olmak, daha doğrusu bir yere ait olmak ve oranın sorunlarını sahiplenmek mümkün değildir. Bir yere ait olmak, o yere ilişkin öneriler, istekler, şikâyetler, itirazlar, vb. sıralama hakkına sahip olmaktır ve bu olanaklara sahip olmadan birey olmaktan da söz edilemez. Son olarak, yerel basının bir yöre insanının yüzüne tutulmuş bir ayna olduğu gerçeği de gözlerden uzak tutulmamalıdır. Bu anlamda Hıfzı Topuz'un da belirttiği gibi, "insanın kendinden söz edilmesi ve kendi sorunlarıyla yüzleşebilmesi bakımından yerel basın daha ilgi çekicidir" (1973: 235). Kendiyle yüzleşme, kendi gerçeğiyle yüz yüze gelme, bireyleri kendi kişilikleri, inanışları, düşünüş biçimleri, yaşam tarzları, bazı aymazlıkları, zafiyetleri ve yapıp ettikleri hakkında özdüşünümsel bir düşünce sürecine sokması ve önemli bir farkındalık düzeyi yaratması bakımından son derecede önemlidir. Yerel basın kuruluşlarının içinde yer aldıkları ülkenin farklı tarihsel dönemlerde maruz kaldığı tehlikeler karşısında üstlendikleri rolleri ise sadece küçük bir değini olarak anmakla yetinelim. Özellikle Türkiye özelinde düşünürsek, savaş, çatışma, işgal, vb. karanlık dönemlerde yerel basın sadece hayati öneme sahip olan yurttaşları olup bitenler hakkında bilgilendirme işlevini en zor şartlarda bile sürdürmekle kalmamış, aynı zamanda verilen mücadelenin önemli anlarında kahramanca direnişin ve işgale karşı halkı yönlendirişin de simgelerinden birisi olmuştur. Bu durum, Mustafa Kemal Atatürk'ün de "fazilet adaları" sözüyle yerel basına biçtiği değeri açıkça ortaya koyması bakımından önemlidir (Girgin, 1997: 39).

Yerel basın kuruluşlarının her tür toplumsal/tarihsel/kültürel işlevlerini etkin bir biçimde yerine getirebilmesinde, hiç kuşkusuz sadece içerik düzeyinde değil, aynı zamanda yapısal düzeyde de eksiklerinin giderilmesi gerekir. Hangisi olursa olsun, bir yerel basın kuruluşunun total düzeyde etkinliğini ve gücünü belirleyen şey, bu tür bir yapısal analiz sonucunda ortaya çıkacak somut bazı verilerle belirlenebilir. Şu halde, çalışmanın bundan sonraki aşamalarında, söz konusu analizi esas alınan yöntem ve kuramsal çerçeve düzleminde somutlaştırmakta yarar vardır.

Yöntem ve Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmada, Erzurum yerel basın kuruluşlarının hizmet etkinlikleri ve performansları veri zarflama analizi (VZA) tekniğiyle ölçülmeye çalışılacaktır. Bilindiği üzere, performans, bir işi yapan bireyin, bir grubun ya da bir teşebbüsün o işle amaçlanan hedefe yönelik olarak nereye varabildiği, başka bir deyişle, neyi sağlayabildiğinin nicel (sayısal) ve nitel (betimsel) olarak anlatımı şeklinde tanımlanmaktadır (Tınaz, 1999: 389). Organizasyonlar, yaşamak ve gelişebilmek için bazı periyodik performans ölçümlerini yürütmeli, organizasyonun her bölümü için oluşacak çıktı amaçları sağlamalı, kalite spesifikasyonları ve optimum kaynak kullanımıyla birlikte, yeterli iş bilgisine sahip hünerli personelde maksimum gelişme yeteneği sağlamalıdır. Performans ölçümü, belirli bir periyotta bir kurum tarafından veya belirli bir program dâhilinde sürdürülen faaliyetlerin görelî başarısının rakamlarla ifade edilmesidir. Performans ölçümü, işletmenin performans düzeyinin belirlenmesi, yani örgütün faaliyetlerinde ve kaynak kullanımında ekonomiklik, etkenlik, verimlilik, vb. ilkelere ne düzeyde ulaşabildiğinin ölçülmesi, sorunların tespiti ve iyileştirme için gerekli önlemlerin alınmasına temel oluşturan kapsamlı bir yaklaşımdır (Akal, 2003: 14). İşletmelerin, performans ölçümlerine ilişkin yaptıkları çalışmalarda izledikleri analiz yöntemleri, genel olarak "Oran Analizi", "Parametrik Yöntemler" ve "Parametrik Olmayan Yöntemler" şeklinde üç başlık altında toplanmaktadır (Yolalan, 1993: 5).

İşletmelerde/kurumlarda, performans ölçümünde en basit ve yaygın olarak kullanılan yöntem "Oran Analizi"dir. Oran analizlerinde tek bir girdi ve çıktıya dayalı bir analiz söz konusu olduğundan, bu analiz biçimi dar kapsamlıdır. Tek girdinin tek çıktıya oranı olarak tanımlanan Oran Analizi (Ratio Analysis) yaklaşımında her bir oran, performans ile ilgili boyutlardan yalnızca bir tanesini göz önünde bulundururken, diğer boyutları dikkate almamaktadır. Bir işletmede etkinliğin tüm yönleriyle ölçülebilmesi için finansman ve üretim ile ilgili analizlerin yanı sıra, pazarlama, satın alma ve personel yönetimi için geliştirilmiş olanların da performans ölçümünde kullanılması gerekmektedir. Etkinlik ölçüm yöntemlerinden bir diğeri ise, parametrik olan çoklu regresyon yaklaşımıdır. Çoklu regresyon yaklaşımında, bir üretim sürecinin girdileri ile çıktıları arasında bir üretim fonksiyonu tahmin edilmektedir. Bu tahmin sonucunda, çıktıları tahmin edilen düzeyin üzerinde olan üretim birimleri etkin olarak kabul edilmektedir. Regresyon analizi, birçok girdi ve çıktıyı içerebildiğinden oran analizine göre

daha kapsamlıdır. Bu çalışmanın temel analiz çerçevesini belirleyen parametrik yöntemlere bir alternatif olarak ortaya çıkan parametrik olmayan yöntemler ise, genel olarak doğrusal programlamayı çözüm tekniği olarak benimsemişlerdir (Güran ve Cingi, 2002: 64). Parametrik olmayan yöntemler, çeşitli yetersizlikleri bulunan tek faktör rasyoları ve parametrik yöntem yaklaşımlarının taşıdığı olduğu zaafları taşımayan diğer bir performans (etkinlik) ölçüm yaklaşımıdır. Parametrik olmayan etkinlik ölçütlerinde girdi ve çıktı ölçüm birimlerinden bağımsız olması işletmenin değişik boyutlarının aynı anda ölçülmesine imkân sağlamaktadır. Bu ölçütler her bir karar birimi için göreceli etkinliği hesaplamak için amaç fonksiyonlarını ayrı ayrı maksimize eder ve her bir karar birimi için en uygun amaç kümesini belirlerler. Bu yöntemlerde, gözlem kümesi etkin olan ve olmayan şeklinde iki ana gruba ayrılır ve etkin olmayan birimlerin etkin hale dönüştürülmesi için ne gibi önlemler alınmasına ilişkin önemli bilgiler türeterek yöneticilere yol gösterirler (Baysal, 1999: 46). Parametrik olmayan etkinlik yöntemlerinden en bilineni Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemidir. VZA, performans analizinde, performans oranları ve regresyon analizi gibi geleneksel yöntemlere nazaran birçok avantajı bulunan sağlam teorik yapıya sahip bir yöntemdir.

Çok boyutlu ve parametrik olmayan ölçüm tekniği olarak Veri Zarflama Analizi (VZA), ilk olarak Charnes, Cooper ve Rhodes tarafından 1978 yılında, kamu programlarına katkıda bulunan kar amacı gütmeyen kuruluşların teknik verimliliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiş doğrusal programlama uygulaması olan bir yaklaşımdır. Teknik olarak, ampirik üretim sınırlarını kurmak ve üretim birimlerinin göreceli etkinliğini değerlendirmek için kullanılan parametrik olmayan doğrusal programlama tekniklerinin kümesini temsil etmektedir. VZA'nın en önemli özelliği kompleks süreçleri ele almada etkili bir teknik olmasıdır (Schaffnit, vd., 1997: 270). Uygulama alanları arasında banka şubelerinin etkinliklerinin ölçülmesi, kamu hizmetlerinin etkinliği, sağlık hizmetleri etkinliğinin ölçülmesi, aracı kurum hizmetleri, okul etkinlikleri, restaurant etkinliğinin ölçülmesi, hastane etkinliği ölçülmesi, üniversite bölümlerinin etkinliklerinin ölçülmesi, otellerin etkinliklerinin ölçülmesi, vb. sayılabilir (Cooper, 2000). VZA; bir üretim sisteminde çoklu girdileri kullanarak, çoklu çıktı üreten ve benzer görevleri yerine getiren (homojen) karar verme birimlerinin (KVB) verimliliğini değerlendirmek üzere kullanılmaktadır. En iyi performansla sahip birimler etkinlik sınırını (efficiency frontier) oluşturmaktadırlar. Eğer bir birim etkinlik sınırı üzerinde değilse, etkisiz (verimsiz) olarak düşünülmektedir. Bu nedenle VZA, Sınır Analizi (frontier analysis) olarak da adlandırılmaktadır. Veri zarflama analizi yönteminin esası, çok sayıda girdi ve çıktının var olduğu bir sistemden, gözlemlenen en iyi uygulamayı ön plana çıkararak homojen yapıdaki her karar birimi için tek bir genel karşılaştırma ölçütü sağlamaktır (Nguyen ve Thanh, 2006: 3).

Bu çalışmada kullanılan VZA yöntemi modeli Charnes, Cooper ve Rhodes (CCR) tarafından önerilmiş olan model "CCR Modeli"dir. Modelden, ilk olarak, ölçüğe göre sabit getiri varsayımı altında yapılan bir uygulamayla spesifik olarak, federal bütçelerle desteklenen eğitim programlarına katılan birçok okulun

etkinliklerinin ölçümünde yararlanılmıştır (Charnes ve Cooper, 1978: 429). CCR modeli, tek çıktı/tek girdi oran etkinlik ölçümünü; her bir KVB için, çıktıların ağırlıklı toplamının girdilerin ağırlıklı toplamına oranı biçimindeki çoklu çıktı/çoklu girdi formuna genelleştirmektedir (Yun vd., 2004: 87). VZA tekniği olarak adlandırılan parametrik olmayan programlama yaklaşımı esas olarak kesirli programlama (Fractional Programming) formundadır. Bu nedenledir ki, basın işletmelerinin etkinlik ölçümünde girdiye yönelik oransal CCR modeli veri zarflama analizinin temelini oluşturmakta olup ağırlıklı ve zarflama modelleri söz konusu modelin eksik yönlerini gidermek için geliştirilmiş modellerdir. Bu çalışmanın analiz çerçevesi de temelde bu iki model üzerine kurulmuştur.

Basın İşletmelerinde Hizmet Etkinlik Ölçümü: Erzurum Yerel Basını Örneği

2007-2010 yılları arasındaki dönemde Erzurum'da basılan günlük gazetelerin etkinliğini Veri Zarflama Analizi'ni (VZA) kullanarak araştırdığımız çalışmada 2007 yılı başı itibarıyla Erzurum'da faaliyet gösteren *resmi ilan* hakkı olan günlük gazeteler belirlenmiş ve bunlardan 16 günlük gazete (Erzurum Gazetesi, Palandöken Gazetesi, Doğudan Doğan Güneş, Zafer Gazetesi, Doğu Ekspres Gazetesi, Sıla Gazetesi, Yorum Gazetesi, Millet'in Sesi Gazetesi, Haber Doğu Gazetesi, Göktürk Gazetesi, Yeni Haberci Gazetesi, Yeni Kuşak Gazetesi, Albayrak Gazetesi, Hakikat Gazetesi, Ufuk 2000, Manşet Hakikat Gazetesi) değerlendirme kapsamına alınmıştır. İkinci adımda ise, sözü edilen gazetelerin göreceli etkinliklerinin elde edilmesinde etkisi olduğu düşünülen girdi ve çıktılar belirlenmiştir. Erzurum'da faaliyet gösteren basın kuruluşlarının Veri Zarflama Analizi ile etkinliklerinin ölçülebilmesi için sırasıyla; karar verme birimlerinin (KVB) seçimi, girdi ve çıktı faktörlerinin seçimi, verilerin elde edilebilirliği ve güvenilirliği, VZA ile göreceli etkinlik ölçümü, etkinlik değerleri-etkinlik sınırı, referans gruplar, etkin olmayan karar birimleri için hedef belirlenmesi ve sonuçların değerlendirilmesi gibi uygulama aşamaları gerçekleştirilmiştir.

VZA ile verimlilikleri ölçülüp karşılaştırılacak olan KVB'nin sayısının, anlamlı ve doğru sonuçlar elde edilebilmesi bakımından belirli bir değerin üzerinde olması gerekmektedir (Baş ve Artar, 1991: 17). Çalışmada elde edilen veriler, ilk defa Charnes, Cooper ve Rhodoe (1978) tarafından ortaya atılan ve karar birimlerinin kendileri arasındaki göreceli etkinliklerini belirlemeye çalışan ve matematiksel ifadesi aşağıda verilen non-parametrik bir doğrusal programlama modeli olan Veri Zarflama Analizi (Data Envelopment Analysis-DEA) ile Erzurum'daki basın işletmeleri (Erzurum Gazetesi " ∂_1 ", Palandöken Gazetesi " ∂_2 ", Doğudan Doğan Güneş " ∂_3 ", Zafer Gazetesi " ∂_4 ", Doğu Ekspres Gazetesi " ∂_5 ", Sıla Gazetesi " ∂_6 ", Yorum Gazetesi " ∂_7 ", Millet'in Sesi Gazetesi " ∂_8 ", Haber Doğu Gazetesi " ∂_9 ", Göktürk Gazetesi " ∂_{10} ", Yeni Haberci Gazetesi " ∂_{11} ", Yeni Kuşak Gazetesi " ∂_{12} ", Albayrak Gazetesi " ∂_{13} ", Hakikat Gazetesi " ∂_{14} ", Ufuk 2000 " ∂_{15} ", Manşet Hakikat Gazetesi " ∂_{16} ") karar birimleri (KVB) kendi aralarında etkinlikleri bakımından analiz edilmişlerdir. VZA uygulaması, "Frontier Analyst

4.0" adlı paket program yardımı ile yapılmıştır. Basın işletmelerinin etkinliklerinin karşılaştırılmasında VZA modeli olarak input-girdi temelli CCR modeli kullanılmış ve ölçüğe göre sabit getiri (Constant Return on Scale) varsayımı ile model çözülmüştür. Toplam faktör verimliliği (TFV) kavramından hareketle de CCR tarafından tanımlanan girdiye yönelik oran (kesirli programlama) modeli aşağıdaki gibi gösterilmiştir. Bu model ölçüğü, sabit getiri (CRS) varsayımı altında toplam etkinliği ölçmektedir (Tarım, 2001: 61). Bu çalışmada mevcut çıktı düzeylerini daha az girdi kullanarak sağlamaya dönük etkinlikleri göstermesi bakımından girdi temelli modelin kullanılması uygun görülmüştür.

$$\min \theta - \varepsilon \left(\sum_{i=1}^m s_i^- + \sum_{r=1}^s s_r^+ \right) \dots\dots\dots 1$$

st.

$$\sum_{j=1}^n X_{ij} \lambda_j + s_i^- = \theta X_{io} \dots\dots\dots 2$$

$$\sum_{j=1}^n Y_{rj} \lambda_j - s_r^+ = Y_{ro} \dots\dots\dots 3$$

$$\lambda_j, s_i^-, s_r^+ \geq 0; i = 1, 2, \dots, m; r = 1, 2, \dots, s; j = 1, 2, \dots, n \text{ eklindedir.}$$

Yukarıdaki formülasyonlarda n karar birimi (işletme) sayısını, m modelde kullanılan girdi sayısını, s ise çıktı sayısını ifade etmektedir. i girdiden j . karar biriminin ne kadar kullandığını; r . çıktıdan j . karar biriminin ne kadar elde ettiğini; yoğunluk faktörünü; j . karar biriminin ağırlığı ve aylak (girdi ya da çıktı değişkenlerinin boş kullanılmayan kısmı) değişkenleri ise çok küçük pozitif bir parametreyi temsil etmektedir. Bir karar değişkeninin etkin olabilmesi için $\theta = 1$ (etkinlik skoru bire eşit olmalıdır) ve etkisiz değişken değerinin de sıfır olması gereklidir. İşletmelerin etkinlik skorları (θ) 1'e yaklaştıkça etkinlikleri artarken, sıfıra yaklaştıkça etkinlik azalmaktadır. Yetersiz sayıda KVB'lerin kullanılması; yetersiz sayıda serbestlik derecesi anlamına geldiğinden, bütün KVB'lerin %100 etkin olarak değerlendirilmesine neden olacaktır. Dolayısıyla, doğru bir performans sınırının belirlenmesi için uygun sayıda KVB gerekmektedir (Yang ve Kuo, 2003: 131). Değerlendirme altındaki KVB'lerin sayısı, girdi ve çıktıların toplam sayısı ile karşılaştırıldığında yeterince büyük değilse, bir başka problem olan zayıf ayırıcı kuvvet (weak discriminating power) problemi ortaya çıkmaktadır. Bu durumda klasik VZA modelleri (CCR girdi ve çıktı odaklı modelleri), genelde çok fazla KVB'yi etkin olarak belirleyen çözümler vermektedir (Reeves, 1999: 507). Etkinlik katsayısı, θ her zaman birden küçük veya eşittir. Eğer $\theta < 1$ ise karar verme birimi görece olarak etkin değildir ve eğer $\theta = 1$ ise karar verme birimi görece olarak etkindir.

VZA'da kullanılan girdi ve çıktılar, çalışmadaki etkinliğin temelini oluşturduğundan, büyük bir dikkatle seçilmesi gerekmektedir. Her ne kadar fonksiyonel bir varsayım bulunmasa da çalışmanın amacına nedensel olarak bağlı

olan girdi ve çıktılarının belirlenmesi gereklidir. Bu çalışmada Erzurum’da faaliyet gösteren basın işletmelerinin 2007-2010 yılları arasındaki *üç yıllık* değerlerin ortalamaları alınarak analizler gerçekleştirilmiştir. İşletmelerin etkinliklerinin değerlendirildiği çalışmada veri zarflama modeli için 3 adet girdi ve 3 adet çıktı tespit edilmiştir. Veri zarflama modelinin girdileri; 1) “toplam personel sayısı (kişi), 2) “genel işletme harcamaları” (işletme harcamaları, ekipman harcamaları, tüketim harcamaları (elektrik, su, doğalgaz), 3) “hammadde ve diğer basım malzeme harcamaları.” Modelin çıktıları ise; 1) “basılan gazete sayısı”, 2) “reklam gelirleri” (resmi ilan gelirleri ve diğer ilan gelirleri), 3) “sayfa sayısı” şeklinde belirlenmiştir. Eğer girdi ve çıktı çiftleri yüksek pozitif korelasyona sahip, fakat birbiri yerine kullanılabilir konumda değilse, yine de bir ünite (girdi/çıkıtı birimi) modelden çıkarılabilir. Ancak bu durumda verimsiz birimlerden bazılarının etkinlik değeri düşecektir. Bununla birlikte, modele çok fazla girdi ve çıktı eklenmesi, VZA’nın verimli ve verimsiz birimleri birbirinden ayırma yeteneğini düşürmektedir. Girdi ve çıktı sayılarının artabilmesi için, karar bilimlerinin sayısının da artması gerekmektedir ($n =$ gözlem sayısı, $m =$ girdi sayısı, $p =$ çıktı sayısı iken, $n > m+p$). Genel kabul görmüş olan kural gereği veri zarflama modellerinde bulunması gereken en az karar birimi sayısı girdi ve çıktı sayısının çarpımının iki katıdır (Dyson vd., 2001: 248). VZA’da girdiler ve çıktıların farklı birimlerle ifade edilebilmesi, bu yöntemin en belirgin özelliklerindedir. Girdiler ve çıktılar, “oransal girdi ve çıktı” ile “nicel ölçülmüş girdi ve çıktı” şeklinde gruplandırılabilir (Kılıç, 2004).

Tablo 1: Gazetelere Ait Girdi ve Çıkıtı Verileri

Gazeteler	Toplam Personel Sayısı	Genel İşletme Harcamaları	Hammadde ve Diğer Harcamalar	Basılan Gazete Sayısı	İlan Gelirleri Toplamı	Sayfa Sayısı
∂_1	10	11898	7898	530	9789	12
∂_2	10	12547	5897	425	9522	12
∂_3	10	12315	4565	500	9652	12
∂_4	10	9998	1393	440	9932	12
∂_5	10	10208	7132	400	7085	6
∂_6	5	7068	7836	175	6987	6
∂_7	5	7839	2809	350	6955	6
∂_8	5	7706	3846	345	6948	6
∂_9	5	7056	2406	520	6916	6
∂_{10}	5	7637	2987	225	6935	6
∂_{11}	5	7958	4097	520	6913	6
∂_{12}	5	7270	2928	480	6955	6
∂_{13}	5	6888	6758	500	7000	6
∂_{14}	5	7230	4140	345	6948	6
∂_{15}	5	7674	6894	500	6922	6
∂_{16}	5	6997	7195	350	6955	6

Analiz edilen 16 gazeteye ait olan girdi ve çıktı verileri Tablo 1’de gösterilmiştir. Yapılan analizde, belli bir çıktı bileşimini en etkin şekilde üretebilmek amacıyla kullanılacak en uygun girdi bileşiminin nasıl olması gerektiğini araştıran girdiye yönelik CCR modeli kullanılmıştır. CRR’ye uygun “Doğrusal Programlama Modeli”, Zafer gazetesi örneğiyle aşağıda matematiksel olarak modellenmiştir:²

$$E_k = \text{Min}(\alpha - \varepsilon S_1^- - \varepsilon S_2^- - \varepsilon S_3^- - \varepsilon S_1^+ - \varepsilon S_2^+ - \varepsilon S_3^+)$$

$$10\mu_1 + 10\mu_2 + 10\mu_3 + 10\mu_4 + 10\mu_5 + 5\mu_6 + 5\mu_7$$

$$5\mu_8 + 5\mu_9 + 5\mu_{10} + 5\mu_{11} + 5\mu_{12} + 5\mu_{13} + 5\mu_{15} + 5\mu_{16} + S_1^- - 10\alpha = 0$$

$$11898\mu_1 + 12547\mu_2 + 12315\mu_3 + 9998\mu_4 + 210208\mu_5 + 7068\mu_6 + 7839\mu_7 +$$

$$7706\mu_8 + 7056\mu_9 + 7637\mu_{10} + 7958\mu_{11} + 7270\mu_{12} + 6888\mu_{13} +$$

$$7230\mu_{14} + 7674\mu_{15} + 6997\mu_{16} + S_2^- - 9998\alpha = 0$$

$$7898\mu_1 + 5897\mu_2 + 4565\mu_3 + 1393\mu_4 + 7132\mu_5 + 78368\mu_6 + 2809\mu_7 +$$

$$3846\mu_8 + 2406\mu_9 + 2987\mu_{10} + 4097\mu_{11} + 2928\mu_{12} + 6758\mu_{13} +$$

$$4140\mu_{14} + 6894\mu_{15} + 7165\mu_{16} + S_3^- - 1393\alpha = 0$$

$$530\mu_1 + 425\mu_2 + 500\mu_3 + 440\mu_4 + 400\mu_5 + 175\mu_6 + 350\mu_7$$

$$345\mu_8 + 520\mu_9 + 225\mu_{10} + 520\mu_{11} + 480\mu_{12} + 500\mu_{13} + 345\mu_{14} + 500\mu_{15} + 350\mu_{16} + S_1^+ - 440\alpha = 0$$

$$9789\mu_1 + 9522\mu_2 + 9652\mu_3 + 9932\mu_4 + 7085\mu_5 + 6987\mu_6 + 6955\mu_7 +$$

$$6948\mu_8 + 6916\mu_9 + 6935\mu_{10} + 6913\mu_{11} + 6955\mu_{12} + 7000\mu_{13} +$$

$$6948\mu_{14} + 6922\mu_{15} + 6655\mu_{16} + S_2^+ - 9932\alpha = 0$$

$$12\mu_1 + 12\mu_2 + 12\mu_3 + 12\mu_4 + 12\mu_5 + 12\mu_6 + 12\mu_7 +$$

$$12\mu_8 + 12\mu_9 + 12\mu_{10} + 12\mu_{11} + 12\mu_{12} + 12\mu_{13} + 12\mu_{14} + 12\mu_{15} + 12\mu_{16} + S_3^+ - 12\alpha = 0$$

$$\mu_j, S_i^-, S_r^+ \geq 0$$

Tablo 2: Gazetelerin Girdiye ve Çıktıya Yönelik CCR Etkinlik Değerleri

Sıra	Kod	Basın İşletmeleri	Etkinlik Skorları (E _k)
1	∂ ₁	Erzurum Gazetesi	89,13
2	∂ ₂	Palandöken Gazetesi	79,68
3	∂ ₃	Doğudan Doğan Güneş	84,47
4	∂ ₄	Zafer Gazetesi	100
5	∂ ₅	Doğu Ekspres Gazetesi	68,82
6	∂ ₆	Sıla Gazetesi	97,28
7	∂ ₇	Yorum Gazetesi	100
8	∂ ₈	Milletin Sesi Gazetesi	92,06

2 Erzurum ilinde yayımlanan 16 yerel gazetenin ayrıntılı biçimde ayrı ayrı analizi oldukça geniş bir yer tutacağından, söz konusu analiz aşamalarının somut bir örneğini temsil etmesi bakımından, diğer gazetelere ilişkin çözümlenme sürecinin tamamı, burada yalnızca Zafer Gazetesi’nin analizi üzerinden örneklenmiştir. Dolayısıyla diğer 15 gazeteye ilişkin analiz uygulaması bu gazetenin analiz uygulama süreçleriyle aynı olup, bu bölümde sadece geriye kalan 15 gazeteye ilişkin elde edilen bulguların tablolar halinde gösterilmesiyle yetinilmiştir.

9	∂_9	Haber Doğu Gazetesi	100
10	∂_{10}	Göktürk Gazetesi	93,42
11	∂_{11}	Yeni Haberci Gazetesi	88,67
12	∂_{12}	Yeni Kuşak Gazetesi	100
13	∂_{13}	Albayrak Gazetesi	100
14	∂_{14}	Hakikat Gazetesi	96,85
15	∂_{15}	Ufuk 2000	89,81
16	∂_{16}	Manşet Hakikat Gazetesi	97,84

Tablo 2’de de girdi yönlü CCR modeline göre 2007-2010 dönemleri için söz konusu basın işletmelerinin etkinlik değerleri ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi, etkinlik değeri 100’e eşit olan işletmeler etkin, etkinlik değeri 100’ün altında olan işletmeler ise etkin değildir. Buna göre, % 100 verimliliği yakalayan işletme sayısı 5, toplam işletmeler içinde yüzdellik değeri ise % 25’dir. Yine Tablo 2’de de görüldüğü gibi E_k değeri 100 olan Zafer Gazetesi, Yorum Gazetesi, Haber Doğu Gazetesi, Yeni Kuşak Gazetesi, Albayrak Gazetesi etkin işletmelerdir. $E_k < 100$ olan Erzurum Gazetesi, Palandöken Gazetesi, Doğudan Doğan Güneş, Doğu Ekspres Gazetesi, Sıla Gazetesi, Millet’in Sesi Gazetesi, Göktürk Gazetesi, Yeni Haberci Gazetesi, Hakikat Gazetesi, Ufuk 2000, Manşet Hakikat Gazetesi ise etkin değildir. Sıla Gazetesi, Hakikat Gazetesi ve Manşet Hakikat Gazetesi etkinlik sınırında bulunmakta olup, gerekli iyileştirmeler yapıldığı takdirde bu işletmeler de etkin konuma geleceklerdir.

Tablo 3: Yeni Haberci Gazetesi

Inputs/Outputs	Gerçek değer	Hedef	Potansiyel düzeltme %
Toplam Personel Sayısı	5	5	0
Genel İşletme Harcamaları	7958	6846,21	-13,98
Hammadde ve Diğer Harcamalar	6623,9	4097	-38,14
Basılan Gazete Sayısı	520	493,81	-5,2
İlan Gelirleri Toplamı	6955	6913	-0,7
Sayfa Sayısı	6	6	0

2007-2010 dönemleri için elde verilere göre, 16 basın işletmesine ait toplam etkinlik değerlerine ilişkin potansiyel düzeltmeler aşağıdaki tabloda (Tablo 4) gösterilmiştir. Yeni Haberci Gazetesi örneğinde olduğu gibi, burada da girdi ve çıktılara göre etkinlik sınırını sağlayan hedef değerler görülmektedir. Bu değerlere göre Genel İşletme Harcamaları’nda % 13,98, Hammadde ve Diğer Harcamalar’da % 38,14, Basılan Gazete Sayısı’nda % 5,2 ve İlan Gelirleri Toplamı’nda da % 0,7 oranında potansiyel düzeltmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Tablo 4: Gazetelerin Etkin Olabilmesi İçin Hedeflenen Girdi ve Çıktı Verileri

Gazeteler	Toplam Personel Sayısı	Genel İşletme Harcamaları	Hammadde ve Diğer Harcamalar	Basılan Gazete Sayısı	İlan Gelirleri Toplamı	Sayfa Sayısı
∂_1	5,75	7024,66	4907,91	442,55	7085	6,89
∂_2	10	9998	1393	440	9932	12
∂_3	10	10402,79	2691,89	500	10367,86	12
∂_4	5	7056	2406	520	6916	6
∂_5	10	10605,18	3341,34	530	10585,79	12
∂_6	5	6891,92	6191,41	500	6972,85	6
∂_7	5	7093,98	3540,54	501,65	6948	6
∂_8	5	7134,87	2790,6	503,18	6935	6
∂_9	5	7002,55	4009,76	511,27	6948	6
∂_{10}	5	6875,93	6719,26	498,21	6987	6
∂_{11}	5	6846,21	6623,9	493,81	6955	6
∂_{12}	10	9998	1393	440	9932	12
∂_{13}	5	6888	6758	500	7000	6
∂_{14}	5	7270	2928	480	6955	6
∂_{15}	5	7056	2406	520	6916	6
∂_{16}	5	7839	2809	350	6955	6

Sonuç ve Öneriler

Performans değerlendirmesi, performans yönetiminin en işlevsel boyutlarından birisidir. Yapılan değerlendirmeler sayesinde, örgüt içi çok yönlü iletişim tesis edilerek kişisel gelişimin sağlanması yanında, örgütsel gelişime de büyük katkılarda bulunmaktadır. Yapılan çalışma sonucunda Erzurum'da faaliyet gösteren 16 basın işletmesinin 2007-2010 yılları arasında etkinlik analizleri yapılmış, sektörün güçlü ve zayıf yönleri ortaya konularak geleceğe yönelik kimi iyileştirmeler konusunda öneriler sunulmuştur. Çalışmada kullanılan Veri Zarflama Analizi (VZA) tekniği, doğrusal programlama prensiplerine dayanan ve literatürde "Karar Verme Birimleri" (KVB) olarak bilinen girdiyi çıktıya dönüştürmekten sorumlu işletme veya ekonomik kuruluşların görel verimliliğini ölçmek için tasarlanmış olan bir tekniktir. Günümüzde parametrik olmayan etkinlik ölçümlerinde kullanılan bu teknikle aynı türdeki işletmelerin belirli bir döneme ait girdileri kullanılarak, aynı çıktılarla verimliliği değerlendirilebilmektedir. Girdi odaklı CCR modeli kullanılarak yapılan etkinlik analizi sonucunda etkin olmayan işletmelerin tam etkin konuma gelmesi için kullanılan girdi ve çıktılarının hangi oranda artırılması/azaltılması konusunda gerekli olan değerler tespit edilerek Tablo 4't e sunulmuştur. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, Erzurum yerel gazetelerinin yaklaşık % 25'i etkin konumda yer alan işletmelerdir, geriye kalan % 75'lik kesim ise, söz konusu girdi ve çıktılar göz önüne alındığında etkin değildir. Bu tabloya bakarak yapılması

gereken ilk ciddi yorumlama, Erzurum yerel basınının yaklaşık 3/4'lük gibi hiç de azımsanmayacak bir oranının etkin bir gazetecilik işlevini sürdürebilmesi için, öncelikle ekonomik/mali göstergeleri ile personel politikasını yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Ancak gözle görülür bir yapısal düzenlemenin sonucunda, Erzurum yerel basınının rasyonel bir işletme bilincine ve yeteneğine sahip olabileceğinden söz edilebilir. Yine ancak bu surette, yukarıda yerel basının toplumsal ve antropolojik işlevlerini sıralarken değindiğimiz hususların büyük ölçüde gerçekleştirilebilmesi mümkün olabilecektir. Unutulmamalıdır ki, herhangi bir yerel gazetenin, diğer etkili rakiplerine oranla kendisini etkin kılabilecek ölçüde yeterli ve donanımlı personel çalıştırması, yeterli fiziksel ve teknolojik olanaklara sahip olması, genel işletme gelir ve harcamaları arasındaki dengeyi sağlaması, vb. düzenlemelerin, her şeyden önce Erzurum ilinde konumlanmış yerel basının tarihsel ve mesleki gelişimine önemli katkılar sağlayacağı açıktır. Alınması gereken bu ve benzeri önlemler ve gerekli iyileştirmeler yapılmadığı takdirde, etkin ve güçlü bir yerel basının gelişimi için gerekli olan mesleki altyapı ve insani kapasitenin giderilemez yokluğu önümüzdeki yıllarda da Erzurum yerel basını açısından varlığını koruyacağı benzetilmektedir.

Kaynakça

BAŞ İ.M. & Artar A (1991), "İşletmelerde Verimlilik Denetimi Ölçme ve Değerlendirme Modelleri", Ankara, MPM Yayınları, 435: 17.

BAYSAL Mehmet Emin (1999), **Veri Zarflama İle Orta Öğretimde Performans Ölçümü**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

CHARNES A vd. (1978), "Measuring the efficiency of decision making units", **European Journal of Operational Research**, 2(6): 429-444.

COOPER W.W vd. (2000), "Data Envelopment Analysis: A Comprehensive Text with Models, Applications, References and DEASolver Software", Boston, Kluwer Academic Publishers, 3-50.

DURAN Ragıp (2000), **Medyamorfoz**, İstanbul, Avesta Yayınları.

DYSON R.G. vd. (2001), "Pitfalls and Protocols in DEA", **European Journal of Operational Research**, 132: 245-259.

GEZGİN Suat (2007), "Türkiye'de Yerel Basın", **Türkiye'de Yerel Basın** içinde, (Ed) Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, ss:177- 196.

GİRGİN Atilla (1997), **Türkiye'de Yerel Basının Gelişmesi**, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

GİRĞİN Atilla (2001), **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.

GÜRAN M Cahit & Selçuk Cingi; "Devletin Ekonomik Müdahalelerinin Etkinliği", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 3, 2002, s. 56-89.

GÜRELİ Nail (2007), "Yerel Basının İşlevi ve Demokrasilerdeki Önemi", **Türkiye'de Yerel Basın** içinde, (Ed) Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, ss: 171-175.

KILLI M (2004), **Toplam Etkinlik ve Veri Zarflama Analizi Üzerine Karşılaştırmalı Yaklaşımlar ve Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 64.

LI Xiao-Bai & Gary R. Reeves (1999), "A Multiple Criteria Approach to Data Envelopment Analysis", **European Journal of Operational Research**, Vol. 115: 507-517.

NALCIOĞLU Belkıs Ulusoy (2007), "Türkiye'de Yerel Medya Çalışanları, Yerel Medyanın Sorunları ve Çözüm Önerileri", **Türkiye'de Yerel Basın** içinde, (Ed) Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, ss: 197-209.

NGUYEN Huyen & THANH Thi (2006), "On the Use Data Development Analysis in Hedge Fund Performance Appraisal", http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/12/02/92/PDF/Nguyen_HedgeFundPerformance_DEA_200612.pdf, (Erişim Tarihi: 06.12.2009).

SCHAFFNIT Claire vd. (1997), "Best Practice Analysis of Bank Branches: An Application of DEA in a Large Canadian Bank", **European Journal of Operational Research**, Vol. 98: 269-289.

SCHNEİDER Wolf & RAUE Paul Josef (2000), **Gazetecinin El Kitabı**, çev. Işık Aygün, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.

TARIM Armağan (2001), **Veri Zarflama Analizi: Matematiksel Programlama Tabanlı Görelî Etkinlik Ölçüm Yaklaşımı**, "Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi", Sayıştay Yayın İşleri Müdürlüğü, Ankara.

TINAZ Pınar (1999), "Performans Değerleme Sistemlerinin Önemi ve Türkiye'deki Uygulamalarına İlişkin Bir İnceleme", **Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:5, 389-406.

TOKGÖZ Oya (2001), "Türkiye'de Yerel Medyanın Yapısı ve Örgütlenişi", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 9: 32-39.

TOPUZ Hıfzı (1973), **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Gerçek Yayınları.

YOLALAN R (1993) "İşletmeler Arası Görelî Etkinlik Ölçümü", Milli Prodüktivite Merkezi, Ankara, 3-6: 65-70.

YUN Y. B vd. (2004), "A Generalized Model for Data Envelopment Analysis", **European Journal of Operational Research**, Vol. 157: 87-105.